

Juni 2023

Aandachtspunten triloog Corporate Sustainability Due Diligence Directive

Het MVO Platform roept de EU-lidstaten, het Europees Parlement en de Europese Commissie op om tijdens de triloog over de Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD) substantiële verbeteringen in de wettekst te realiseren. Die zijn nodig om tot een effectieve wet te komen die daadwerkelijk leidt tot gedragsverandering bij bedrijven en positieve impact heeft op mens, dier, milieu en klimaat wereldwijd. Kernelement is de overeenstemming van de wetgeving met het internationale normenkader voor maatschappelijk verantwoord ondernemen, de UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP's) en de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen. In dit document doet het MVO Platform een aantal concrete suggesties voor de triloog.

De Raad en het Europees Parlement hebben een aantal belangrijke aanpassingen op het voorstel van de Europese Commissie aangenomen, zoals het vervangen van het concept 'gevestigde zakenrelatie' door de risicogerichte benadering en betere betrokkenheid van belanghebbenden bij due diligence. In zowel de Raad als het Parlement is de Nederlandse inbreng van cruciaal belang geweest voor het realiseren van deze verbeteringen.

Het is essentieel dat de EU-richtlijn volledig overeenstemt met de OESO-richtlijnen, onder meer met betrekking tot de onderwerpen klimaat, dierenwelzijn en de definitie van waardeketen. De (herziene) OESO-richtlijnen zijn in juni 2023 met brede steun herbevestigd door onder meer 25 EU-lidstaten na uitgebreide consultatie met zowel het maatschappelijk middenveld als het bedrijfsleven. Zij blijven daarmee het internationale normatieve kader voor verantwoord ondernemen. Afwijken van de OESO-richtlijnen verlaagt de effectiviteit van toekomstige regelgeving voor verantwoord ondernemen voor zowel werkenden en gemeenschappen wereldwijd als voor bedrijven. Als er een situatie ontstaat waarin het wettelijk kader voor verantwoord ondernemen niet in lijn is met de herziene OESO-richtlijnen, levert dat veel onduidelijkheid op voor bedrijven.

Dit document verwijst naar artikelen of amendementen (AM) uit de volgende drie EU-voorstellen voor de CSDDD:

COM Het [voorstel](#) voor de Richtlijn van de Europese Commissie, februari 2022

RAAD De [positie](#) van de Raad van de EU, december 2022

EP De [positie](#) van het Europees Parlement, juni 2023

Due diligence-plicht in lijn met OESO-richtlijnen

Het is essentieel dat de due diligence-plicht in de uiteindelijke EU-richtlijn volledig in lijn is met de OESO-richtlijnen. De Richtlijn dient alle zes de stappen van due diligence uit de OESO-richtlijnen volledig over te nemen, waaronder het realiseren van herstel (stap 6).

- In de drie voorstellen is de due diligence-plicht het sterkst en het meest in lijn met de OESO-richtlijnen geformuleerd in **EP art. 5 tot en met 11**.
- Zorg voor een duidelijke plicht om te voorzien in herstel (stap 6) (zoals in **EP AM 205 - art. 8 c (new)**, **AM 214 - Art. 9.3 a (new)**).

De risicogerichte benadering uit de OESO-richtlijnen maakt eveneens onderdeel uit van de due diligence-verplichting. Ook dient de eigen verantwoordelijkheid van bedrijven centraal te staan in plaats van het doorschuiven of ontlopen van verantwoordelijkheden (via bijvoorbeeld contractclausules of 'safe harbours').

- Neem de risicogerichte benadering en de verschillende vormen van verbondenheid aan een misstand als uitgangspunt (zoals in **RAAD art. 6a.2, 7.1, 8.1**; **EP AM 157 - art. 7.1a (new)**, **AM 180 - art. 8.2a (new)**, **AM 125-127 - art. 3.1 q d (new)**). Onlogische, vaststaande uitzonderingen op deze systematiek (zoals in **EP AM 158 - Art. 7.1 b (new)**, **AM 181 - Art. 8.2b (new)**) zijn strijdig met de OESO-richtlijnen en dienen te worden vermeden.
- Het proces om risico's te prioriteren staat het best omschreven in **EP AM 204 - Art. 8 b (new)**.
- Maak duidelijk dat contractclausules slechts één van de maatregelen zijn die bedrijven kunnen nemen en dat zij afnemers dienen te ondersteunen in de uitvoering van gemaakte afspraken, onder meer middels fatsoenlijke inkooprijzen (zie **EP art. 7 en 8**).

Om daadwerkelijk impact te maken in ketens is het noodzakelijk om ook specifieke elementen van due diligence expliciet te benoemen, omdat anders het risico ontstaat dat bedrijven deze elementen over het hoofd zien. Concreet gaat het onder meer om de volgende onderdelen:

- Het analyseren en waar nodig aanpassen van inkooppraktijken om negatieve impacts op mensenrechten en het milieu te voorkomen, onder meer met

betrekking tot leefbaar loon en inkomen (zoals in EP AM 163 - art. 7.2(c a), AM 187 - art. 8.3(d a), AM 335 - Annex)

- Aandacht voor gemarginaliseerde en kwetsbare groepen, zoals kinderen en inheemse groepen (zoals in EP AM 122 - art. 3.1 (n a) (new), EP AM 138, EP AM 168 - art. 7.2(a) (new), EP AM 191 8.3(a) (new), EP AM 352 en 353 - Annex) en de plicht hen te consulteren bij elke stap van due diligence (zie hieronder bij *Stakeholderbetrokkenheid*)
- Aandacht voor gender-sensitieve due diligence (zoals in EP AM 122 - art. 3.1(na) (new), AM 154 - art. 6.4, AM 206 - art. 8 d (new), AM 214 - art. 9.3(a) (new); Annex)
- Aandacht voor verhoogde due diligence in conflictgebieden (zoals in EP AM 148 - art. 5.2 b (new))

Financiële sector

De uitzonderingspositie voor de financiële sector is een ernstige afwijking van de OESO-richtlijnen in alle drie de EU-voorstellen. Ook financiële instellingen dienen doorlopende due diligence te verrichten (dus niet slechts voor aanvang van de financiering) over alle soorten activiteiten (zowel kredietverstrekking als beleggingen, zoals in EP) en over hun volledige waardeketen (dus niet alleen over de directe eigen activiteiten van hun cliënt of investering).

- Elke vorm van verzwakte due diligence voor de financiële sector die afwijkt van de OESO-richtlijnen en handreikingen voor deze sector is fundamenteel problematisch. Het is van groot belang dat dit tijdens de triloog wordt gecorrigeerd.
- Op zijn minst dient de Richtlijn duidelijk te maken dat due diligence ook in de financiële sector een doorlopend proces is en over de gehele waardeketen dient te worden uitgevoerd. De verplichting dient ook van toepassing te zijn op de beleggingen van institutionele investeerders en vermogensbeheerders (zoals in EP).

Waardeketen

Ernstige nadelige gevolgen voor mensenrechten, dierenwelzijn, klimaat en het milieu kunnen ook voorkomen als gevolg van het gebruik van een product in de 'downstream'-waardeketen, zoals gezondheidsschade als gevolg van het gebruik van pesticiden of mensenrechtenschendingen als gevolg van het gebruik van surveillancesoftware. Daarom dienen bedrijven ook over hun downstream-keten due diligence toe te passen, op proportionele wijze en op basis van de ernst van de risico's. Dit is in overeenstemming met de OESO-richtlijnen uit 2011 en herbevestigd in de herziene OESO-richtlijnen van juni 2023.

- Definieer de 'waardeketen' zoals voorgesteld in COM art. 3.1(g), zonder uitzonderingen voor de financiële sector.

- Een focus op alle typen zakenrelaties van bedrijven, waarbij zij indien nodig kunnen prioriteren op basis van de ernst en waarschijnlijkheid van risico's op nadelige gevolgen (zie hierboven bij *Due diligence-plicht in lijn met OESO-richtlijnen*). De introductie van andere begrippen, zoals gevestigde zakenrelaties (zoals in **COM**), is niet nodig en doet afbreuk aan de effectiviteit van de richtlijn.

Stakeholderbetrokkenheid

Het op betekenisvolle wijze betrekken van belanghebbenden van due diligence dient een kernelement te zijn van de nieuwe wetgeving. Deze betrokkenheid is nodig bij het uitvoeren van alle stappen van due diligence, waaronder de risico-analyse en het prioriteren van risico's (stap 2), het uitvoeren en monitoren van het plan van aanpak (stappen 3 en 4) en het inrichten van een klachtenmechanisme (stap 6).

- Neem een apart artikel over het betrekken van stakeholders bij de uitvoering van due diligence op in de wettekst (zie **EP AM 206 - art. 8 d (new)**, **AM 138 - Art. 4.1 f a (new)**; **RAAD art. 6.4, 7.2(a), 8.3(b)**). Deze verplichting dient bij alle stappen van due diligence van toepassing te zijn.

Toegang tot recht en aansprakelijkheid

Wetgeving voor verantwoord ondernemen dient in geen geval te leiden tot een verslechtering van de toegang tot recht voor slachtoffers van misstanden, zeker gezien de zeer forse barrières voor de rechtsgang die in de huidige situatie al bestaan.¹ Het is belangrijk dat de definitieve wettekst minimaal garandeert dat:

- De bepalingen over aansprakelijkheid in de EU-richtlijn op geen enkele manier een beperking vormen voor de aansprakelijkheid van bedrijven onder nationale of EU-rechtssystemen, onder meer op het gebied van risicoaansprakelijkheid en hoofdelijke aansprakelijkheid (zoals in **EP AM 305 - art. 22.4**).
- Deelname aan een sectorinitiatief, het gebruik van audits of het toepassen van contractclausules *geen* reden is voor het ontlopen van aansprakelijkheid (zoals in **EP AM 303 - art. 22.2 b (new)**).
- Barrières voor slachtoffers om recht te halen worden verkleind (zoals in **EP AM 302 - art. 22.2.a (new)**).
- Er een goede regeling is opgenomen met betrekking tot 'remediation' bij het optreden van 'adverse impacts' (zoals in **EP AM 205 - Art. 8 c (new)**).
- Niet alleen slachtoffers zelf, maar ook organisaties die deze slachtoffers vertegenwoordigen dan wel als hun missie hebben de natuur te beschermen toegang tot recht hebben (zie **EP AM 210 - Art. 9.2 a**).

Klimaat

In Hoofdstuk VI van de herziene OESO-Richtlijnen is concreet uitgewerkt wat er wordt verwacht van bedrijven wat betreft het tegengaan van klimaatverandering. De definitieve wettekst dient hier zo dicht mogelijk op aan te sluiten.

- Van de drie voorstellen sluit het klimaatartikel in het voorstel van het Europees Parlement het beste aan bij de (herziene) OESO-richtlijnen (zie **EP AM 247 t/m 256 - Art. 15**).

Maximale harmonisatie

Eventuele bepalingen over maximale harmonisatie van de nieuwe regels tussen EU-lidstaten lijken met name bedoeld om te voorkomen dat lidstaten wat voor verbetering dan ook in de voorgestelde wetgeving kunnen aanbrengen. Dat kan de impact van de wetgeving op mens en milieu wereldwijd schaden, zeker wanneer de Europese wetgeving fundamenteel afwijkt van de OESO-richtlijnen. Er is geen bewijs dat aanvullende regels in nationale implementatiewetgeving per definitie schadelijk zijn voor het bedrijfsleven.² Er zijn juist voorbeelden van het omgekeerde: ambitieuze Nederlandse implementatiewetgeving die een concurrentievoordeel opleverde voor het bedrijfsleven in Nederland.³ Goede due diligence-wetgeving kan bedrijven juist ondersteunen bij het maken van duurzame transitie en het voldoen aan de verschillende nieuwe duurzaamheidswetten in de EU en wereldwijd.

- De Richtlijn dient geen bepalingen over maximale harmonisatie te bevatten (in lijn met **COM** en **RAAD**).

Samenwerkingsinitiatieven en audits

Hoewel sectorale samenwerking en sectorprogramma's nuttige instrumenten kunnen zijn om bedrijven te ondersteunen bij het doen van due diligence, kunnen zij nooit de individuele wettelijke verplichtingen van bedrijven vervangen. Het is belangrijk dat de Richtlijn sociale dialoog en stakeholderbetrokkenheid bevordert en kwalitatieve eisen stelt aan eventuele multistakeholder-initiatieven en het betrekken van belanghebbenden. Zowel **COM** als **RAAD** creëren de mogelijkheid voor bedrijven om zwaar te leunen op samenwerkingsinitiatieven voor het controleren van de naleving van bepalingen en lijken daarmee de individuele verantwoordelijkheid van bedrijven te beperken.

De nadruk op het gebruik van audits om de naleving van gedragscodes en contractuele clausules te controleren (zoals in **COM** en deels in **RAAD**) brengt grote risico's met zich mee. Uit onderzoek is telkens gebleken dat sociale audits en sectorale initiatieven volstrekt onvoldoende zijn om daadwerkelijk misstanden te voorkomen, detecteren en verhelpen.⁴ Al geruime tijd bestaat er brede consensus dat het laten uitvoeren van audits of het inkopen van gecertificeerde producten niet gelijkstaat aan het doen van due diligence.⁵ Het uitgangspunt bij de inzet van al deze instrumenten moet zijn dat bedrijven te allen tijde zelf verantwoordelijk blijven voor hun keten.

- Maak expliciet duidelijk dat deelname aan samenwerkingsinitiatieven in geen geval reden kan zijn voor het ontlopen van aansprakelijkheid of het automatisch voldoen aan wettelijke bepalingen (zoals in **EP AM 303 - Art. 22.2 b (new)**, **AM 49 - Recital 37**).
- Maak duidelijk dat contractuele clausules en audits slechts hulpmiddelen kunnen zijn ter preventie van misstanden en geen manieren om te voldoen aan de due

diligence-plicht, waaronder de plicht om misstanden aan te pakken (zoals in **EP AM 170 - art. 7.4.1, AM 171 - art. 7.4.2, AM 193 - art. 8.5.1, AM 195 - art. 8.5.2 a (new)**).

Definities

Het Europees Parlement heeft verschillende belangrijke verbeteringen aangebracht op de in de Richtlijn gehanteerde definities. Het is essentieel dat deze aanpassingen worden behouden. Het gaat onder meer, maar niet uitsluitend, om de definities van:

- adverse environmental impact en adverse human rights impact (**EP AM 106 - Art. 3.1 b, EP AM 107 - 3.1 c, EP AM 108 - 3.1 c a (new)**)
- affected stakeholders (**EP AM 121 - Art. 3.1 n**)
- vulnerable stakeholders (**EP AM 122 - Art. 3.1 n a (new)**)

Reikwijdte

De OESO-richtlijnen zijn van toepassing op alle bedrijven in alle sectoren, wat betekent dat ook het mkb en grote bedrijven proportioneel en risicogericht gepaste zorgvuldigheid dienen toe te passen. Het Commissievoorstel en de Raadspositie kiezen ervoor reikwijdte te beperken tot de allergrootste bedrijven met een omzet van meer dan 150 miljoen euro en meer dan 500 of aanvankelijk zelfs 1000 medewerkers.

In de Raadspositie worden producenten van wapens en 'dual use'-producten uitgesloten van de due diligence-plicht, omdat zij al aan exportcontroles door staten onderhevig zijn. Dit is een fundamentele afwijking van de UNGP's en de OESO-richtlijnen, die van toepassing zijn op *alle* bedrijfssectoren en juist de eigen verantwoordelijkheid van bedrijven om negatieve impacts op mensenrechten en milieu te voorkomen of aan te pakken vastleggen. Die verplichting bestaat altijd, onafhankelijk van de verantwoordelijkheden en het handelen van overheden. Daarnaast schieten in ieder geval voor wapenbedrijven exportcontroles in de praktijk ernstig tekort in het voorkomen van leveranties aan regimes die mensenrechten of het oorlogsrecht schenden.

Het MVO Platform pleit voor ten minste de volgende aanpassingen:

- Indien er toch voor een beperkte reikwijdte wordt gekozen, dient de richtlijn minimaal alle grote bedrijven te omvatten (met meer dan 250 werknemers, 40 miljoen euro omzet en/of 20 miljoen euro activa, inclusief brievenbusmaatschappijen) (zoals in **EP AM 89-93 - art. 2.1(a)**).
- De due diligence-plicht dient voor bedrijven in alle sectoren te gelden, ook in de wapensector (zoals in **COM** en **EP**) en de financiële sector.

Annex

Het Europees Parlement heeft meerdere belangrijke conventies en instrumenten toegevoegd aan Annex I. Ook heeft het Europees Parlement voor bepaalde groeperingen en milieucategorieën specifieke teksten opgenomen vanwege hun kwetsbare of

gemarginaliseerde posities. Het is belangrijk dat deze aanpassingen standhouden, gezien de relevantie van de inhoud van de Annex voor de uitvoering van de Richtlijn. Daarnaast dient de lijst niet-limitatief te zijn (zie **EP AM 28 - Recital 25**), zodat alle vormen van mensenrechtenschendingen en milieuschade binnen het bereik van de wet vallen.

De volgende conventies en instrumenten die in de Parlementspositie staan genoemd dienen in ieder geval in de uiteindelijke Annex te worden opgenomen:

- Akkoord van Parijs (**EP AM 377 - Annex I - Part II - point 12 a (new)**)
- Het verdrag betreffende inheemse en in stamverband levende volken in onafhankelijke landen (ILO Convention no. 169) (**EP AM 360 - Annex I - Part I - subheading 2 - indent 14 a (new)**)
- De invulling van de rechten van inheemse volkeren (**EP AM 352 + 353 - Annex I - Part I - subheading 1 - point 19 a (new) en 20**)
- Aarhus Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making and Access to Justice in Environmental Matters (**EP AM 379 + 380 - Annex I - Part II - point 12 c (new) en 12 d (new)**)
- UN Declaration on the Rights of Peasants and Other People Working in Rural Areas (UNDROP) (**EP AM 357 - Annex I - Part I - subheading 2 - indent 11 a (new)**)
- De invulling van de bewoording 'affects ecological integrity' (**EP AM 350 Annex I - Part I - subheading 1 - point 18 - point e**)
- De expliciete invulling van milieucategorieën waarvoor nadelige gevolgen moeten worden voorkomen, gemitigeerd en beëindigd (**EP AM 366 - Annex I - Part II - point - 1 (new)**)
- UN Convention on the Laws of the Sea (**EP AM 378 - Annex I - Part II - point 12 b (new)**) en de 1992 Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes (**EP AM 381 - Annex I - Part II - point 12 e (new)**)
- UN Convention on the Rights of the Child (UNCRC) (zoals in **COM** en **EP**, ontbreekt in **RAAD**)
- Het internationaal humanitair recht (**EP AM 363 - Annex I - Part I - sub 2 - indent 15a (new)**)
- Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (**EP AM 364 - Annex I - Part I - subheading 2 - indent 15 b (new)**)
- De verwijzingen naar dierenwelzijn dienen overgenomen (bijvoorbeeld **EP AM 11** en **31**) en versterkt te worden, in lijn met de herziene OESO-richtlijnen.
- De opname van leefbaar loon en inkomen dient behouden te blijven (zoals in **COM** en **EP**), in plaats van het verwijderen daarvan (zoals in **RAAD**).

¹ [College voor de Rechten van de Mens](#) (2020), Nationaal Baseline Assessment Bedrijfsleven en Mensenrechten.

² Een voorbeeld is de Nederlandse [beleidsregel](#) (2022) die de export van zeer vervuilende en schadelijke brandstoffen naar West-Afrika aan banden legde door het verhogen van de kwaliteitsnormen. De staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat constateert in een [Kamerbrief](#) (april 2023) dat er dankzij de handhaving van de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) een flinke verbetering in de kwaliteit van de brandstoffen is waargenomen en dat dat niet heeft geleid tot een lagere export vanuit Nederland. In de beleidsregel wees de staatssecretaris er ook op dat de betreffende sector geen enkel bewijs heeft kunnen aandragen voor hun bewering dat de Nederlandse beleidsregel slechts tot een verschuiving van de export zou leiden en daarmee geen impact zou hebben.

³ [Squintani, L.](#) (2019). Green-Plating and Economic Development. In L. Squintani (Ed.), Beyond Minimum Harmonisation: Gold-Plating and Green-Plating of European Environmental Law (pp. 167-203).

⁴ Zie onder meer het dossier van het [Business and Human Rights Resource Centre](#) en onderzoek van de [Clean Clothes Campaign](#) (2019), [University of Sheffield](#) (2016) (via [Shift](#)), [SOMO](#) (2021), [SOMO](#) (2018), [Milieudefensie](#) (2021), [MSI Integrity](#) (2020), [Cornell University](#) in samenwerking met Mondiaal FNV, CNV Internationaal en Fair Wear Foundation (2021), [Cornell University](#) (2021), [The Nation](#) (2020) en [Friedrich Ebert Stiftung](#) (2016).

⁵ Zie ook het visiestuk van het MVO Platform over [certificering en due diligence](#).